

psychological aspects of the 1st year students' adaptation to the change of activity, the difficulty of mastering lexical material by 1st year students and the possibilities of authentic video materials in overcoming these difficulties.

Key words: *authentic video materials, English lexical competence, students-philologists, psychological and pedagogical peculiarities.*

В. В. Нерод

ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В АВТОРСЬКИХ КОЛИСКОВИХ ПІСНЯХ

Стаття присвячена дослідженню художньо-образної системи колискових пісень. Простежуються особливості вживання мовностилістичних знаків-символів, обґрунтовується їх емоційно-експресивний потенціал.

Ключові слова: *колискова пісня, потішка, забавлянка, художній образ, символ, мовностилістичний знак-символ.*

Постановка проблеми. Колискові пісні викликають захоплення простотою, безпосередністю та ніжністю. У них відбивається щирість до дитини, любов, ласка, якими її оточують у колі сім'ї [3, с. 56]. Свою назву колискові отримали від слова «коліска». Так, Т. В. Попова, справедливо називаючи колисанки «старовинними» піснями, вказує на те, що багато які з них мають жартівливий характер. Оскільки в колискових, на її думку, зображуються образи кота-Баюна, кози рогатої, і це наближає їх до пісень-забавлянок [7, с. 67]. Буденні картини колисанок відображають навколишній світ з усіма його морально-етичними правилами. Їх пізнання відбувається в ранньому дитячому віці завдяки колисковим пісням та потішкам.

Метою статті є семантико-експресивний аналіз образної системи українських колискових авторських пісень.

Аналіз актуальних досліджень. Народнопісенна мова, її образність, символіка привертають увагу багатьох учених. Символіка, образи українських колискових пісень були об'єктом вивчення мовознавців Г. Довженок, А. Іваницького, В. Кононенка, Св. Єрмоленко, В. Жайворонка, Н. Данилюк та ін.

Виклад основного матеріалу. Хоча колискові пісні є простими та безпосередніми, проте вони засвідчують унікальні художні образи. Дуже часто це – **кіт**: “*Ти набігався, вухатий, / Коло двору, коло хати, / Ще й по стінах у хатині, / Ще й у **котика** по спині* [10, с. 222]; “*Ой **котику** білий, / До нас іди сміло! / Будеш у нас жити, Будеш мишки ловити / Будеш люльку колихати*” [10, с. 223]. Образ кота є, фактично, основним у колискових

піснях. У словнику В. Жайворонка «Знаки української етнокультури» зазначено: «З котом порівнюють людину (зокрема й дитину), яка любить поспати; перед тим як покласти новонародженого в колиску, баба-повитуха клала туди кота, «щоб дитя спало, як кіт»; поколисавши кота, баба викидала його з колиски, а натомість клала дитину (*“На кота вуркота, а на дитину дрімота”*)» [4, с. 437]. Тому не є випадковими часті згадки про кота в колискових піснях. Мабуть, давно була помічена здатність цієї тварини швидко засинати. Він став символом оберегу дитини і всього дому. Це позитивний у емоційно-експресивному плані образ.

Сон є також одним із ключових образів у колискових піснях: *“Сяє в небі зірниця, / Сплять хлоп'ята малі. / Нече казка ласкава, / Ходить сон по землі* [8, с. 15]. Сон виступає одухотвореною істотою, яка може заспокоїти і приспати дитину: *“Хай до тебе, тату, / Сон прийде чудовий – Я співати буду / Пісню колискову”* [8, с. 17].

Зазвичай разом зі **Сном** присутня і така міфічна істота, як **Дрімота**. У колискових піснях Сон та Дрімота дуже схожі своєю поведінкою на людей: *“Коли, коли, коли Сонко / Ще був маленький, / Колисала колисоньку / Дрімота-ненька”* [8, с. 15].

Центральними в колісанках виступають образи **дитини** та **матері**. Мати хвилюється про свою дитину, її сон, здоров'я та красу: *“Рости сміливий, як Богдан, / І своєму слову пан, / І, як лицар, хоробрий, / І до матінки добрий... / А-а-а!”* [6, с. 339]; *“Мати сина* колихала, / Колихаючи співала: – Ніч приходить, треба спати, / Коло тебе рідна **мати**, / Я тебе нагодувала, / І сповила, і приспала, / Колишу тебе й співаю: / Спи, **дитино**, баю, баю” [6, с. 341].

Образ дитини вимальовується через уявлення матері, котрі засвідчені у формулах звертань (дитя, дитинка, дитиночка, дитинонька, дитятко): *“Підеш ти по Україні, / Де життя буя. / Виростай, моя **дитино**, / Зіронько моя!”* [5, с. 221]; *“Спи, **дитиночко**, кохана, / Баю, люлі, бай, А ти, місяцю, до рана / В колисоньку сяй”* [6, с. 578]; *“Спи, моя **дитинко**, на порі. / Тіні сплять і сонна яворина... / Та як небо в нашому Дніпрі, / Так в тобі не спить хай Україна”* [9, с. 73].

Образ дитини, спонукання до сну пов'язані із словесно-образним знаком **очі**: *“Спи, мій малесенький, спи, мій синок... / Я розкажу тобі безліч казок! / Нащо ж ти **віченьки** знову розкрив?! / Спи, моя пташко, то вітер завив”* [6, с. 620].

Зрідка в колискових піснях впливає образ **батька**: *“В білій льолі, люлі, / Спатоньки-спатулі, – / **Тато**-мамо, **тато**-мамо / Колисали...”* [2, с. 101-102]. Образи батька й матері є неподільними, що засвідчено у складному слові.

Майже жодна колискова не обходиться без мовностилістичного знака **колиска**: *“Спи, дитиночко, кохана, / Баю, люлі, бай, / А ти, місяцю, до рана / В **колисоньку** сядь”* [6, с. 621]. Колиска (люлька, колибка) – сакральне місце, перша земна домівка людини, наповнена магічними властивостями і наділена охоронними силами, аби захистити життя та здоров'я дитини [4, с. 357].

Значно рідше в колисанках присутні образи тварин. Їх поява співвідноситься з сюжетами про усипляння дитини надворі, де, за традицією, перебувала колиска. Це переважно образ **зайчика, лисички, вовка**: *“Бігають **зайчики**, мерзнуть, тремтять, / Затишок хочуть собі відшукать. / Ось вони вгледіли, / кущик стоїть, / Годі! Давно вже **лисичка** там спить. / Кинулись знову кудись на грядки, / Ой, там ночують сьогодні **вовки**”* [6, с. 621-622]. Якщо образ зайчика позначений позитивним емоційно-експресивним забарвленням, то образи вовка і лисички характеризуються негативними відтінками.

Мовностилістичний знак-образ **вітер** у колисанках, очевидно, пов'язаний із давнім звичаєм колихати дитину на свіжому повітрі: *“Спи, дитятко, спи! / Чуй, як **вітер** шелестить / І як Черемош шумить, / То вони співають, / тебе засипляють”* [9, с. 74]. Вітер позначений позитивними конотаціями.

Характерними для колискових пісень є такі образи, як **ніч, місяць і зірки**: *“Спи, дитиночко, кохана, / Баю, люлі, бай, / А ти, **місяцю**, до рана / В **колисоньку** сядь”* [6, с. 622]; *“Спи, засни, моя дитино, / Спи моє маля, / **Ніч** іде в гаї, в долини, / Трави нахилля”; “**Місяць** ясененький / Промінь тихесенький / Кинув до нас. / Спи ж ти малесенький, / Пізній бо час”* [9, с. 73]. Зірки є символами людського життя, вісниками прекрасного. У словнику В. Жайворонка відзначено: «Родитися на зорі – це щастя, бо зоря приносить добру долю» [4, с. 311]: *“Небом сяє вже **зоря**, / З гаю **місяць** вирина, / Все позасипало, / Всюди тихо стало, / Спи, дитятко, спи! / Спи, дитятко, спи!”* [9, с. 74]. Мовно-естетичні знаки **місяць, зорі** відзначаються позитивним емоційно-експресивним забарвленням, в той час як **ніч** асоціюється з чимось таємничим, незвіданим та невідомим.

Висновки. Отже, образи-символи в колисанках відображають погляди і стародавні звичаї нашого народу. У мовностилістичній системі колискових пісень земне життя – люди, природа, тварини здебільшого позначені позитивними емоційно-експресивними конотаціями, хоча іноді спостерігаємо вплетення елементів тривоги за долю дитини, за її доросле життя.

У цілому мовно-образна організація колисанок характеризується позитивною емоційністю. Для цих пісень властиві емоційні відтінки ліричності, задушевності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беценко Т. П. Наука про мову усної народної словесності : загальні питання / Тетяна Беценко // Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації. Матеріали IV Міжнародної наукової конференції (ELLIC 2017). – Івано-Франківськ, 2017. – С. 3-11.
2. Вінграновський М. С. Вибрані твори : в 3 т / Микола Вінграновський. – Тернопіль : Богдан, 2004. – Т.1. – 400 с.
3. Довженко Г. В. Український дитячий фольклор : Віршовані жанри / Г. В. Довженко. – К. : Наукова думка, 1981. – 272 с.
4. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури [Електронний ресурс] : словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
5. Малишко А. С. Дні : вибрані поезії для дітей / А. С. Малышко. – К. : Молодь, 1952. – 300 с.
6. Олесь О. І. Твори : в 2 т. / Олександр Олесь ; [упоряд., авт. передм. та приміт. Р. П. Радишевський]. – К. : Дніпро, 1990. – Т. 1 : Поетичні твори. Лірика. – 1990. – 958 с.
7. Попова Т. В. Основы русской народной музыки / Т. В. Попова. – М. : Музыка, 1977. – 223 с.
8. Сингаївський М. Ф. Краплі зорі : вірші / М. Ф. Сингаївський. – К. : Веселка, 1985. – 29 с.
9. Українка Л. П. Твори : в 12 т. / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1975. – Т. 1. – 447 с.
10. Усач Г. Д. Час журавлів : поезія та проза : вибране / Григорій Усач. – Вінниця : Консоль, 2012. – 400 с.

Нерод В. В. Художественные образы в авторских колыбельных песнях.

Статья посвящена исследованию художественно-образной системы колыбельных песен. Прослеживаются особенности употребления лингвостилистических знаков-символов, обосновывается их эмоционально-экспрессивный потенциал.

Ключевые слова: колыбельная песня, потешки, забава, художественный образ, символ, лингвостилистический знак-символ.

Nerod V. Images of author's lullabies.

The article is devoted to the study of the artistic-shaped system of lullabies. The features of the use of these lexical units and their symbolic potential are traced.

Key words: lullaby, nursery rhyme, amusement, artistic image, symbol, language stylistic character-symbol.